

УДК 351.82:008

С.В. Повна, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗБАЛАНСОВАНІСТЮ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ХВИЛЬ****С.В. Повная**, канд. экон. наук, доцент

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ СБАЛАНСИРОВАННОСТЬЮ
СТРУКТУРНОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В КОНТЕКСТЕ
ЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ВОЛН****Svetlana Povna**, PhD, Associate Professor

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

**PUBLIC ADMINISTRATION OF THE BALANCE OF THE ECONOMIC STRUCTURAL
DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF CIVILIZATION'S WAVES**

Досліджені фактори, які забезпечують економічне зростання держав, та проаналізовані напрями державної допомоги в Україні в плані субсидування галузей. З'ясовано, що в Україні, натомість щоб субсидувати галузі із зростаючою віддачею (переробну промисловість, новітні галузі третьої цивілізаційної хвилі), ці галузі за досліджуваний період оподатковуються із зростаючим обсягом в долі валової доданої вартості. Навпаки, галузі, які мають спадну віддачу та залежать від природних умов (насамперед добувна промисловість і розроблення кар'єрів), отримують значне субсидування при наявності значного валового прибутку. Отже, можна констатувати невірний вибір сфер докладання державної підтримки, чим можна пояснити відсутність економічного розвитку та значне падіння життєвого рівня населення.

Ключові слова: розвиток економіки, цивілізаційні хвилі, напрями субсидування, спадна віддача, зростаюча віддача, державне управління

Исследованы факторы, обеспечивающие экономический рост государств, и проанализированы направления государственной помощи в Украине в плане субсидирования отраслей. Установлено, что в Украине, вместо того чтобы субсидировать отрасли с возрастающей отдачей (перерабатывающую промышленность, новые отрасли третьей цивилизационной волны), эти отрасли за исследуемый период облагаются с увеличивающимся объемом в доле валовой добавленной стоимости. Напротив, отрасли, которые имеют убывающую отдачу и зависят от природных условий (прежде всего добывающая промышленность и разработка карьеров), получают значительное субсидирование при наличии значительной валовой прибыли. Итак, можно констатировать неверный выбор сфер приложения государственной поддержки, чем можно объяснить отсутствие экономического развития и значительное падение жизненного уровня населения.

Ключевые слова: развитие экономики, цивилизационные волны, направления субсидирования, убывающая отдача, возрастающая отдача, государственное управление

The factors that ensure the economic development of the country are investigated, and areas of government assistance in Ukraine in terms of subsidizing industries are analyzed. It was established that in Ukraine, instead of subsidizing industries with increasing returns (processing industry, new branches of the third wave of civilization), these industries during the analyzed period are being taxing with the increasing volume in the share of gross value added. Conversely, industries that have diminishing returns and depend of the natural conditions (primarily mining and quarrying), receive significant subsidies if there is a significant gross margin. So, we can say there is the wrong choice of spheres of the government support, which explain the lack of economic development and a significant drop in living standards.

Key words: economic development, civilizational waves, subsidy direction, decreasing returns, increasing returns, public administration
JEL Classification: H 540

Постановка проблеми. Найбільшими з існуючих на сьогодні хвиль розвитку економіки є цивілізаційні, які описані Е. Тофлером [1]. Так, ним виділені такі хвилі (або цивілізації): аграрна, індустріальна, постіндустріальна (або інформаційна, економіки знань). Третя хвиля є однією з причин сьогоднішніх трансформацій в економіці, для неї характерне зростання за всіма показниками сервісного сектора, при цьому зростання обсягів продуктів аграрного та індустріального сектора супроводжується зниженням їх частки у ВВП. Така зміна цивілізацій трапляється лише раз у кілька століть і викликає глибокі потрясіння. Тофлер констатує відмирання таких принципів індустріального суспільства, як стандартизація, синхронізація у часі, концентрація, централізація, та перехід до повністю протилежних, таких як гнучкі графіки роботи, демасифікація, використання відновлюваної енергії,

децентралізація, соціальне різноманіття, індивідуальність тощо. Нова цивілізація – це новий спосіб суспільних відносин, нова економіка, які засновані на використанні новітніх технологій та великої кількості інформації.

В межах індустріальної та наступної постіндустріальної цивілізації виділяються великі хвилі М. Кондратьєва (що відповідають технологічним укладам), зміст яких описаний Й.А. Шумпетером: за цією класифікацією виділяються шість технологічних укладів. Сьогодні у світі домінує п'ятий технологічний уклад, представлений телекомунікаціями, мікроелектронікою, комбінованим застосуванням різних конструкційних матеріалів, гнучкою автоматизацією тощо.

Вважається, що чим більш розвинута економіка, тим більше у її структурі долі новітньої хвилі, що обумовлено використанням сучасних технологій. Але це не означає, що від результатів ранніх хвиль варто зовсім відмовлятися. З іншого боку, в Україні може постати проблема повернення до аграрної цивілізації з відмовою від надбання наступних століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам збалансованості структурного розвитку економіки в контексті цивілізаційних хвиль присвячені публікації закордонних та вітчизняних вчених, серед яких можна виокремити таких авторів: Д. Белл, З. Бжезинський, Д. Гелбрейт, Е. Райнерт, В. Сіденко, Е. Тоффлер, О. Шубравська та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність дослідження вірності вибору напрямку державної допомоги в плані субсидування галузей (із зростаючою чи спадною віддачею) обумовлено великими обсягами державної підтримки реального сектору економіки та відсутністю економічних результатів, що мали б бути обумовлені такою політикою.

Мета статті. Мета статті полягає в дослідженні сучасних тенденцій розвитку економіки України з позицій цивілізаційних хвиль та розробці рекомендацій щодо державного управління економікою України в контексті їх збалансованості.

Виклад основного матеріалу. Кожна цивілізаційна хвиля залишає в економіці будь-якої держави слід: так, роль аграрної цивілізації – в розвитку сільського господарства, без існування якого неможливо забезпечити продовольчу безпеку країни, та виникає беззаперечна надвелика залежність від зовнішнього світу. Приклади цього є в історії світової економіки: так, країни, які відмовилися від власного аграрного сектора через те що в них начебто немає конкурентних переваг в даній галузі, сильно постраждали від раптового значного збільшення світових цін на аграрну продукцію.

Переваги наявності та розвитку в державі промисловості описує Е.С. Райнерт [2]. Згідно його досліджень, держава може бути багатою лише в тому випадку, коли у неї є розвинута обробна промисловість, переваги якої криються у зростаючій віддачі, використанні технологічного прогресу та синергії. Також він підкреслює важливість різноманітності (диверсифікованості) виробництва.

На його думку, біля витоків успішного розвитку лежить емуляція (імітація з метою зрівнятися або перевершити), а зовсім не порівняльна перевага або вільна торгівля. Багаті країни розбагатіли завдяки тому, що десятиліттями, а іноді і століттями їх уряди і правляча еліта засновували, субсидували і захищали динамічні галузі промисловості і послуг, де був сконцентрований технологічний прогрес. Так вони створювали ренту (прибуток, що перевищує нормальний рівень доходу), яка поширювалася на капіталістів в формі більших доходів, на працівників – в формі високих зарплат і на уряд в формі великих податкових надходжень. По суті своїй колоніалізм - це система, яка прагне не допустити розвитку цих ефектів в колоніях. Колонії (бідні країни) спеціалізуються на видах діяльності, для яких типова хоча б одна з наступних рис: (1) швидше спадна, ніж зростаюча віддача; (2) позбавленість потенціалу з накопичення знань і технічного досвіду; (3) плоди цього накопичення, замість того щоб приводити до багатства самої країни, призводять до зниження цін на її продукцію для покупців з багатих країн. Те, що називається розвитком, є рентою,

заснованою на знанні і технологіях, і цю ренту часто підкріплює вільна торгівля між країнами, що стоять на різних рівнях розвитку. З цього випливає, що одні країни спеціалізуються на багатстві, а інші відповідно до своєї порівняльної переваги – на бідності.

Цим процесам поставлені у відповідність досконала і недосконала конкуренція. Досконала конкуренція діє на ринках сільськогосподарських товарів і мінеральної сировини, та її як правило супроводжує спадна віддача (при збільшенні обсягів виробництва ростуть витрати на одиницю продукції). Коли розширюється виробництво в промисловості, витрати, навпаки, знижуються. Історично термін «обробна промисловість» означав поєднання зростаючої віддачі, технологічного прогресу і недосконалої конкуренції. Всі багаті країни розбагатіли однаковою способом, використовуючи одну і ту ж стратегію, - вони відмовилися від сировинних товарів і спадної віддачі заради обробної промисловості і зростаючої віддачі.

Закон спадної віддачі свідчить, що якщо один виробничий фактор має природне походження (як в сільському господарстві, рибальстві або видобутку корисних копалин), то рано чи пізно збільшення вкладень капіталу і / або праці призведе до виробництва все меншої кількості продукції на одиницю праці або капіталу. Спадна віддача поділяється на два види: екстенсивна (коли виробництво розширюється за рахунок ресурсів гіршої якості) і інтенсивна (коли більше праці вкладається у деякий фіксований ресурс, наприклад, ділянку землі). В обох випадках, збільшуючи виробництво, держава доб'ється меншої продуктивності. В умовах, коли робочі місця є тільки в такому секторі, настане момент, коли для виробництва колишнього обсягу продукції буде потрібно більше праці, і зарплати в країні почнуть падати. Тому багаті країни спеціалізуються на порівняльних перевагах, створених руками людини, в той час як бідні країни - на перевагах природного походження [2].

Постіндустріальна хвиля прийшла в економіки країн як використання ресурсу мікроелектроніки з відповідним розвитком інформаційних технологій. Характеристиками економіки, що прийшли разом з цією хвилею, є отримання значних доходів на основі розробки програмного продукту, чи дизайну, що потребує більше такого ресурсу, як грамотний і творчий персонал, ніж вкладання фінансових ресурсів в обладнання чи інші матеріальні ресурси.

Характерними для цієї хвилі є поява і поширення «гнучких мереж бізнесу» на базі компаній, що можуть не володіти власними виробничими потужностями, але при цьому забезпечують функціонування глобальної структури на основі власності на товарний знак, концентрації у себе досліджень і розробок, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності та роботи з системою субпідрядів, які розміщуються за принципом мінімізації витрат за умови дотримання корпоративних стандартів якості. Передбачається, що саме ці гнучкі бізнес-компанії («безтілесні корпорації», «віртуальні фірми») можуть набути великого поширення в наукомістких бізнесах, а саме в комп'ютерному програмуванні, електроніці, біотехнологіях тощо [3].

Між усіма цивілізаційними хвилями існує синергія: з одного боку, давно відомий зв'язок сільського господарства і промисловості. Вважалося, що кращий спосіб збільшити ефективність сільського господарства – це спочатку збільшити ефективність обробної промисловості, історія підтверджує цю тезу [2]. Потужне й ефективне аграрне виробництво слугує не першопричиною, а одним з результатів високого рівня національного економічного розвитку. Підтверджують це, зокрема, і статистичні дані провідних міжнародних організацій, згідно з якими добробут населення не перебуває у прямій залежності від рівня і темпів національного сільськогосподарського виробництва [4]. Більше того, високий індекс аграрного виробництва не гарантує адекватну доступність продовольства. Довгострокова успішність сільського господарства країни визначається інноваційністю усієї економіки, її здатністю забезпечити аграрне виробництво новітніми технологіями, адаптованими до змін у довкіллі, і відповідними матеріально-технічними засобами, створюючи при цьому умови для

економії ресурсів, зниження собівартості аграрної продукції, підвищення її якості та конкурентоспроможності.

Між обробною промисловістю і сектором наукомістких послуг діє синергія майже така сама, яка спостерігається між обробною промисловістю і сільським господарством. Так, недостатній попит з боку промислового сектора не дає можливості розвинути сектор наукомістких послуг. Ці механізми роблять майже неможливою появу в світі країн середнього достатку. Якщо економіка країни досить сильна, щоб дозволити її промислового сектору вижити, така країна потрапляє в групу багатих; в іншому випадку країна деіндустріалізується і потрапляє в групу бідних країн. У теорії торгівлі використовується теорема Рибчинського, яка стверджує: міжнародна торгівля зміцнює спеціалізацію країни в тому факторі виробництва (капіталі або праці), який найбільш інтенсивно використовується в експорті країни. Розвитком цієї теореми став ефект Ванека-Райнерта, або ефект «загибель кращих»: якщо після періоду відносної автократії раптово починається вільна торгівля між відносно розвиненою і відсталою країнами, то найбільш наукомісткий сектор промисловості найменш розвинутої країни має тенденцію до вимирання. Найбільш просунутим галузям більше інших властива зростаюча віддача; отже, вони більше за інших чутливі до падіння обсягу виробництва, що неминуче виникає з появою зарубіжної конкуренції [2].

Відображення взаємозв'язку різних секторів знайшло вихід в наявності багатьох структурних пропорцій регіонального розвитку: наприклад, має існувати пропорція між добувними і переробними галузями виробництва; між розвитком сільського господарства і галузями промисловості по переробці сільськогосподарської продукції тощо [5].

Сьогодні аносується необхідність перетворення сільського господарства на «локомотив» економічного зростання України через оптимістичні прогнози щодо вирощування зернових. Проте, як вважає О.В. Шубравська [4], на рівні державних управлінських структур більш прийнятним було б в першу чергу оцінити реальну спроможність галузі досягти прогнозних показників, що обґрунтовано економічною, соціальною і екологічною доцільністю, беручи до уваги необхідність забезпечення структурної збалансованості виробництва, дотримання його природно-ресурсних обмежень, послаблення впливу негативних наслідків сучасних кліматичних змін, раціонального насичення внутрішнього ринку і здійснення ефективного експорту. Стійких економічних успіхів держави досягають, насамперед, не в результаті інтенсифікації їх агровиробництв; якими б високими темпами не розвивалося сільське господарство, саме по собі це не здатне істотно прискорити загальнонаціональне економічне зростання; позитивно ж вплинути на таке зростання аграрна галузь може тільки в тісній взаємодії з рядом суміжних виробництв агропромислового комплексу. Зневажання в агрогосподарюванні принципів сталого розвитку, яким би економічно привабливим воно не вбачалось у короткостроковому періоді, невідворотно зумовить занепад галузі вже у не такому й віддаленому майбутньому. Щодо вітчизняного агропродовольчого експорту, то в його структурі, як правило, надмірно велику (понад половину) частку займає продукція, яка не пройшла поглиблену переробку, що провокує посилення ризиків українських аграрних виробників та експортерів через вищу цінову волатильність та її непередбачуваність на відповідних ринках порівняно з більш монополізованими ринками готової харчової продукції [4].

Реіндустріалізація України – ключова умова створення запасу міцності національної економіки. постановка стратегічних цілей економічного розвитку України, їх наукове обґрунтування визначають шляхи їх досягнення і, по суті, є вибором її соціально-економічного вектору на довгострокову перспективу. У зв'язку з цим абсолютно неприйнятно перетворювати індустріально-аграрну державу на аграрну – це крок назад, який передбачає якщо не повну, то часткову (але істотну) відмову від розвитку науки і техніки в країні, а також від таких секторів, як машинобудування, хімічна галузь, металургія, авіабудування, космічні технології тощо [6].

Отже, замість того щоб намагатися усунути перешкоди на шляху до процвітання, необхідно дивитися на розвиток об'єктивно – як на наслідок свідомої і рішучої політики [2]. Маршал у 1890 р. у зв'язку з цим писав, що вводити податки на діяльність із спадаючою віддачею заради того, щоб субсидувати діяльність із зростаючою віддачею, – це правильна стратегія. Тюнен був такої ж думки: якщо міські види діяльності в країні занадто слабкі, їх треба підтримувати і захищати. Відповідно до цих положень, ми проаналізували (табл. 1), які галузі отримували в Україні державну податкову допомогу, а які – ні.

Таблиця 1

Обсяги державної допомоги та валового прибутку за окремими видами економічної діяльності в Україні

Рік	Валова додана вартість (ВДВ), млн.грн.	В тому числі			
		Інші податки за виключенням інших субсидій, млн.грн.	% від ВДВ	Валовий прибуток, змішаний дохід, млн.грн.	% від ВДВ
<i>Сільське, лісове та рибне господарство</i>					
2010	82948	-305	-0,4	65357	78,8
2011	109961	-303	-0,3	87509	79,6
2012	113245	176	0,2	86330	76,2
2013	132354	731	0,6	100878	76,2
<i>Добувна промисловість і розроблення кар'єрів</i>					
2010	64074	-5801	-9,1	35339	55,2
2011	85694	-6905	-8,1	51616	60,2
2012	82528	-16673	-20,2	54462	66,0
2013	82287	-13043	-15,9	46137	56,1
<i>Переробна промисловість</i>					
2010	146749	2693	1,8	48378	33,0
2011	158738	4181	2,6	39333	24,8
2012	178442	5389	3,0	44345	24,9
2013	169633	5712	3,4	45608	26,9
<i>Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря</i>					
2010	31754	294	0,9	9073	28,6
2011	41943	657	1,6	13001	31,0
2012	45566	-6354	-13,9	25400	55,7
2013	44220	-493	-1,1	18360	41,5
<i>Водопостачання, каналізація, поводження з відходами</i>					
2010	8197	-28	-0,3	1248	15,2
2011	7692	-120	-1,6	299	3,9
2012	7029	-1266	-18,0	395	5,6
2013	6946	-319	-4,6	-414	-6,0
<i>Будівництво</i>					
2010	36648	547	1,5	18073	49,3
2011	41057	507	1,2	17577	42,8
2012	40500	1257	3,1	15522	38,3
2013	38450	1370	3,6	14323	37,3
<i>Інформація та телекомунікації</i>					
2010	33648	-342	-1,0	16558	49,2
2011	39124	71	0,2	19365	49,5
2012	44187	1932	4,4	19698	44,6
2013	49247	1082	2,2	23616	48,0
<i>Професійна, наукова та технічна діяльність</i>					
2010	27753	502	1,8	9564	34,5
2011	31180	535	1,7	12203	39,1
2012	43020	473	1,1	15085	35,1
2013	48704	1780	3,7	16529	33,9

*Розроблено автором на основі [9]

З таблиці 1 видно, що найбільшу державну допомогу в плані субсидування отримувала галузь, яка і так не є збитковою – добувна промисловість та розроблення кар'єрів. Натомість галузі, які варто було б розвивати – переробна промисловість, інформація та телекомунікації (крім 2010 р.), професійна, наукова і технічна діяльність – субсидування не отримували, їх рівень оподаткування зростає за роками. Отже, державна фінансова політика протирічить тим рекомендаціям, які надали видатні економісти заради процвітання держави, і які зрозумілі та актуальні і сьогодні.

За дослідженням В.М. Геєця [7], Україна витрачала більше коштів на підтримку підприємств за видами діяльності, ніж у середньому по ЄС та його окремих (навіть з транзитивною економікою) країнах; державна підтримка підприємств в Україні порівняно з країнами ЄС у 2000-2013 рр. була суттєво більшою (в 5,1-9,1 рази), але структура цих витрат в Україні є нерациональною, оскільки вона суттєво деформує ринкове середовище. Як наслідок, не спостерігається того, заради чого мала бути така підтримка – бурхливого розвитку бізнесу та поліпшення його економічних результатів.

Дуже важливо правильно обирати галузі чи сфери для надання державної підтримки. Державна підтримка має бути комплексною, системною, базуватися на стратегії розвитку секторів, особливо в умовах кризового стану та суттєвих фінансових обмежень. Так, навіть фінансово потужні країни, які можуть дозволити собі величезні вливання у національну економіку, не здійснюють це безсистемно, без урахування стратегічних пріоритетів і необхідності вирішувати поточні завдання розвитку [4].

На думку М.І. Зверькова [8], до використання механізмів активної промислової політики існує негативне ставлення багатьох економістів і державних управлінців, оскільки вони розуміють її як набір традиційних інструментів з підтримки окремих галузей (як правило, відсталих) шляхом бюджетного субсидування і надання різних пільг. Неефективність такої промислової політики була пов'язана або із застосуванням помилкових механізмів регулювання, або з лобюванням інтересів певних бізнес-груп.

Ми вважаємо, що найкращою державною підтримкою є непряма, яка не потребує повного фінансування державою процесів розвитку. За нашими дослідженнями [10], в розвинутих країнах використовувались дуже вагомими за обсягом та кількістю стимулюючі заходи для розвитку інновацій, насамперед непрямі. А в Україні, навпаки, була тенденція відмови від непрямих на користь прямих заходів підтримки. Але сьогодні держава знаходиться в такому фінансовому стані, який не може дозволити використовувати прямі методи – наприклад, такі, як повне фінансування чи кредитування пріоритетних проектів. Успішні приклади використання непрямих методів стимулювання оновлення в Україні є – на сьогодні це програма «Теплий дім», і хоча створена вона для населення, аналогічні методи можна використовувати і для малого та середнього бізнесу. Отже, використання в пріоритетних сферах непрямих методів, а в життєво необхідних для функціонування держави – концесії чи державно-приватного партнерства є доцільним та може дозволити залучити кошти приватних інвесторів до модернізації економіки країни.

Також міжнародне співтовариство вимагає таких заходів щодо державної допомоги, які б не перекручували конкуренцію. Наприклад, у ЄС діє система групових привілеїв, які звільняють держав-членів від обов'язку інформувати Європейську Комісію, згідно з її спеціальними нормами, про надання типової «горизонтальної» допомоги, наприклад, про регіональну державну допомогу, державну допомогу на науково-дослідну діяльність, державну підтримку малих та середніх підприємств тощо [11]. В аграрному секторі є відповідні вимоги щодо так званої «зеленої скриньки». Отже, вибір як методів регулювання, так і напрямів за видами економічної діяльності, вагомо впливає на отримувані кінцеві результати економічного розвитку держави та регіону.

Висновки і пропозиції. Отже, в статті ми дослідили теоретичні засади, за рахунок яких механізмів можна забезпечити процвітання держави, та проаналізували, чи відповідає їм

державна допомога через субсидування галузей за видами економічної діяльності, що використовується в Україні. Визначено, що в Україні найбільший обсяг такої державної допомоги йде у галузі, які не спроможні забезпечити економічний розвиток держави (добувну промисловість і розроблення кар'єрів) та за рахунок яких економічна теорія рекомендує розвивати галузі із зростаючою віддачею та науково-технічним прогресом (переробну промисловість, новітні галузі третьої цивілізаційної хвилі), чим можна пояснити відсутність економічного розвитку та падіння життєвого рівня населення при наявності значного обсягу самої державної допомоги.

Список використаних джерел

1. Тоффлер Элвин. Третья волна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/_Index.php
2. Райнерт, Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными [Текст] / пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.
3. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи // Економіка України. – 2012. – №5. – с.18-31.
4. Шубравська О.В. Сільськогосподарське виробництво України: нові можливості та виклики розвитку // Економіка України. – 2015. - №5 (642). – С.40-51.
5. Мазур А.Г. Управління в регіональних економічних системах: теорія, методологія, практика. – Вінниця: ТОВ „Консоль”, 2003. – 408с.
6. Москаленко О.М. Соціальна орієнтація політики та можливості випереджального економічного розвитку в Україні // Економіка України. – 2015. - №6. – с.82-91.
7. Геєць В.М. Подолання квазіринковості – шлях до інвестиційно орієнтованої моделі економічного зростання // Економіка України. – 2015. - №6. – с.4-17.
8. Зверяков М.І. Промислова політика і механізм її реалізації // Економіка України. – 2016. - №6. – с.3-18.
9. Статистичний щорічник України за 2014 рік / за ред. Жук І.М. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 586 с.
10. Повна С.В. Економічний механізм державного управління інноваційно-інвестиційним розвитком регіону [Електронний ресурс] // Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток - 2016.- № 1. - Режим доступу: <http://me-futurehouse.rhcloud.com/20-ekonomchniy-mehanizm-derzhavnogo-upravlnnya-nnovacyno-nvesticynim-rozvitkom-regonu.html>
11. Стюарт Ю., Цемнолонскіс С. Державна допомога в окремих «чутливих» галузях економіки України // Економіка України. – 2015. - №11. – с.32-40.

References

1. Toffler Elvyn. Tretia volna [The third wave]. Retrieved from: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Toffler/_Index.php
2. Rainert, E.S. (2011). Kak bohatie strani staly bohatimy, y pochemu bednie strani ostaiutsia bednimy [How the rich countries became rich, and why poor countries remain poor]. Moskva: «Yzd. dom Hos. un-ta – Visshei shkoli ekonomyky (in Russian).
3. Sidenko V. (2012). Modyfikatsiia svitovoi ekonomiky pid vplyvom novitnikh faktoriv hlobalnoi transformatsiinoi kryzy [Modification of the global economy under the influence of new factors of transformational global crisis]. Ekonomika Ukrainy, no. 5, pp. 18-31 (in Ukrainian).
4. Shubravska O.V. (2015). Silskohospodarske vyrobnytstvo Ukrainy: novi mozhlyvosti ta vyklyky rozvytku [Ukraine's agricultural production: new possibilities and challenges of development]. Ekonomika Ukrainy, no.5, pp. 40-51 (in Ukrainian).
5. Mazur A.H. (2003). Upravlinnia v rehionalnykh ekonomichnykh systemakh: teoriia, metodolohiia, praktyka [Management of regional economic systems: theory, methodology, practice]. – Vinnytsia: TOV „Konsol” (in Ukrainian).

6. Moskalenko O.M. (2015). Sotsialna oriientsiia polityky ta mozhlyvosti vyperedzhalnoho ekonomichnoho rozvytku v Ukraini [Social orientation of the policy and the possibilities of advanced economic development in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6, pp. 82-91 (in Ukrainian).
7. Heiets V.M. (2015). Podolannia kvazirynekovosti – shliakh do investytsiino oriientovanoi modeli ekonomichnoho zrostannia [Overcoming the quasimarketness – a way to the investment-oriented model of economic growth]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6, pp. 4-17 (in Ukrainian).
8. Zvieriakov M.I. (2016). Promyslova polityka i mekhanizm yii realizatsii [Industrial policy and a mechanism of its realization]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 6, pp. 3-18 (in Ukrainian).
9. Zhuk I.M. (ed.) (2015). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2014 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2014] Kiiv: Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy (in Ukrainian).
10. Povna S.V. (2016). Ekonomichnyi mekhanizm derzhavnoho upravlinnia innovatsiino-investytsiinym rozvytkom rehionu [Economic mechanism of governance innovation and investment development of the region]. *Publichne administruvannia: naukovi doslidzhennia ta rozvytok*, no. 1. Retrieved from: <http://me-futurehouse.rhcloud.com/20-ekonomichniy-mehanizm-derzhavnogo-upravlnnya-nnovacyno-nvestitsynim-rozvitkom-regonu.html>
11. Stiuart Yu., Tsemnolonskis S. (2015). Derzhavna dopomoha v okremykh «chutlyvykh» haluziakh ekonomiky Ukrainy [State aid in certain "sensitive" sectors of the economy Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 11, pp. 32-40.